

Fulbrajtov program

Zvanični jugoslovensko-američki pregovori o Fulbrajtovom programu za Jugoslaviju obnovljeni su sredinom januara 1964. godine u Beogradu u cilju postizanja konačne saglasnosti o nekim još uvek otvorenim pitanjima - visini i načinu korišćenja " U.S.use" sredstava, izbornoj proceduri kandidata i nacionalnosti izvršnog direktora koji bi sprovodio aktivnosti predviđene sporazumom.

Postignuta je saglasnost da se za prve četiri godine sprovođenja Fulbrajtovog programa u Jugoslaviji angažuju sredstva u visini od 487,500.000 dinara iz fondova koji stoje na raspoloženju Ambasadi SAD u Beogradu /sporazum o poljoprivrednim proizvodima između SFRJ i SAD/.

Za realizaciju programa obrazovala bi se Dvonalna komisija od osam članova, od kojih bi četiri bili građani SFRJ a četiri građani SAD. Kompetencije Komisije, sa sedišten u Beogradu, precizirale bi se sporazumom a delokrug rada posebnim statutom. S obzirom da se radi o američkim sredstvima, jugoslovenska strana je pristala da se za blagajnika inenuje jedan od postojećih službenika Ambasade SAD u Beogradu.

Jugoslovenska delegacija zahtevala je da obadve strane, Odbor za strane stipendije u SAD i Nacionalna komisija za stipendije u Jugoslaviji, zadrže pravo da predlažu svoje kandidate za sve kategorije učesnika, uključujući i "visiting" profesore. To znači da će jugoslovenska komisija, na osnovu utvrđenih godišnjih programa saradnje i u skladu sa opštim potrebama jugoslovenskog obrazovnog sistema, raspisivati konkurs za sve kategorije učesnika, razmatrati prispjele prijave i pripremati prioriternu listu kandidata, koju će zatim dostavljati Dvonalnoj komisiji na dalji postupak. Razmena "visiting" predavača i naučnih radnika višeg ranga treba da se vrši na bazi reciprociteta takodje preko jugoslovenske komisije. U slučaju razmene profesora i naučnih radnika, koje nezavisno od konkursa aranžiraju pojedini univerziteti, naučne ustanove i srodne organizacije, jugoslovenska komisija će primati i razmatrati prijave za putne ili delimične stipendije i zatim svoje predloge dostavljati Dvonalnoj komisiji.

Jugoslovenska komisija će takodje razmatrati predloge Dvonalne komisije za američke građane koji žele da studiraju, drže predavanja ili da se bave naučnim istraživanjem i drugim prosvetnim delatnostima u Jugoslaviji. Za "visiting" profesore, Jugoslovenskoj komisiji će biti dovoljne preporuke Dvonalne komisije i američkih ustanova u kojima rade, dok će predloge za ostale kategorije razmatrati i odobravati na svojim sednicama, u skladu sa propisima Komisije za kulturne veze sa inostranstvom o stranim stipendistima u Jugoslaviji.

Amerikanci ne prihvataju ove predloge, jer se pre svega plaše da se značaj Dvonalne komisije ne unanji i njena

uloga ne svede na transmisiju jugoslovenske komisije. Oni insistiraju da Dvacionalna komisija, kao telo koje raspolaže sa finsnsijskim sredstvima, odlučuje o raspodeli fondova i vrši izbor kandidata i programiranje oblasti na osnovu američkih predloga i informacija o jugoslovenskim potrebama. S druge strane, traže da se "visiting" predavači i drugi obraćaju direktno Dvacionalnoj komisiji za putne ili delimične stipendije van konkursa, jer ne mogu da prihvate da jugoslovenska komisija odlučuje o individualnim pozivima američkih univerziteta, koji traže određenu ličnost. Sa jugoslovenske strane ukazano je na niz teškoća koje onemogućavaju da se prihvati američki predlog: da potrebe jugoslovenskih univerziteta, naročito kada su u pitanju profesori koji su angažovani na više fakulteta, uvek ne dozvoljavaju duže odsustvovanje univerzitetskih radnika; da često dolazi do prepiske američkih univerziteta sa ljudima koji nisu naši najbolji stručnjaci, da je Jugoslavija zainteresovana da njeni kvalifikovani stručnjaci idu u SAD i na dostojan način reprezentuju nacionalnu nauku. S obzirom da se ovde radi o malom broju ljudi, američki predstavnici su izjavili da će ponovo razmotriti predlog da se ovo pitanje stavi u nadležnost jugoslovenske komisije, s tim da se izričito istakne da će jugoslovenska komisija blagonaklono, u granicama sopstvenih mogućnosti i potreba, voditi računa o zahtevima američkih univerziteta.

Jugoslovenski predlog za uprošćavanje izborne procedure kandidata Amerikanci su prihvatili samo u kategoriji visiting predavača i naučnih radnika višeg ranga /dva predloga za jednu stipendiju, dok za ostale jugoslovenske učesnike ostaje odnos 4:1 /. Za američke učesnike jugoslovenska strana nije postavljala pitanje broja kandidata.

Najspornija tačka u pregovorima je nacionalnost izvršnog direktora koji treba da sprovodi godišnje programe razmene i ostale zadatke koje mu bude poveravala Dvacionalna komisija. Jugoslovenska strana nije prihvatila da izvršni direktor bude Amerikanac, jer bi to bio presedan u odnosu na druge zemlje sa kojima Jugoslavija ima kulturno-prosvetnu razmenu.

Da bi se ipak došlo do zajedničkog rešenja, jugoslovenska strana je predložila da se angažuje jedan američki ekspert u svojstvu konsultanta dok se jugoslovenski izvršni direktor ne osposobi za vršenje dužnosti.

Iako se saradnja sa SAD u oblasti nauke i obrazovanja može razvijati i kroz druge programe razmene, Fulbrajtove programe doprineo bi razneni profesora, naučnika, nastavnika i studenata sa SAD.

Američki građani u Jugoslaviji

Poslednjih godina Jugoslavija dodeljuje po pet desetomesečnih stipendija za usavršavanje američkih građana na jugoslovenskim univerzitetima. Vlada SAD u potpunosti koristi ove stipendije i obično šalje 2-3 kandidata radi usavršavanja srpskohrvatskog jezika, književnosti i istorije, dok ostali izučavaju savremena ekonomska i društveno-politička pitanja. Korisnici stipendija su uglavnom mladi naučni radnici. Oni dolaze pripremljeni, sa preciziranim programom studija i dobrim poznavanjem prilika u Jugoslaviji.

Američki kandidati imaju isti tretman kao i svi ostali korisnici naših stipendija. Visina stipendija iznosi 40.000 dinara mesečno sa redovnim dodatkom od 15.000 dinara za stanarinu i jednokratnu pomoć od 15.000 dinara za kupovinu knjiga. U slučaju putovanja vezanih za specijalizaciju kandidati imaju obezbeđene putne troškove i dnevnice od 2.500 dinara. U toku desetomesečnog boravka stipendisti su zdravstveno osigurani.

U novije vreme iz SAD u našu zemlju dolaze pojedinci o svom, odnosno američkom trošku radi proučavanja pojedinih problema, u glavnom iz oblasti društvenih i humanitarnih nauka. Komisija za kulturne veze sa inostranstvom nastoji da ovim licima ponogne u pogledu pristupa i kontakta sa našim odgovarajućim ustanovama /arhive, biblioteke, instituti itd./.